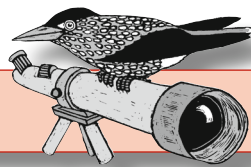

Uit Het Veld

Grauwe Kiekendief: dé ‘Soort van Groningen’

De Grauwe Kiekendief is door de provincie Groningen benoemd tot de ‘Soort van Groningen’. Leerlingen van Groningse basisscholen kozen op 18 november 2016 voor deze zeldzame roofvogel. Tijdens een eerdere publieksstemming verwierf deze Groningse gast van de tien genomineerde soorten ook al de meeste stemmen. Vol overtuiging kan de provincie dan ook zeggen dat de Grauwe Kiekendief de trots van Groningen is.

Wie ‘Grauwe Kiekendief’ zegt, kan niet om Groningen heen. Driekwart van de Nederlandse populatie broedt namelijk in de Groningse akkers. De Grauwe Kiekendief is een zeldzame trekvogel, die in Afrika overwintert. In 1990 was er voor het eerst een paartje in de Groninger akkers te vinden. Bescherming van de nesten, die in landbouwgewassen op de grond worden gebouwd, in combinatie met het aanleggen van voedselgebied waar zij op Veldmuizen kunnen jagen, resulteerde in een spectaculaire groei van de populatie. Inmiddels zijn er in ons land ongeveer 45 broedparen. De Werkgroep Grauwe Kiekendief is actief met het beschermen van de nesten en het doen van onderzoek naar de ecologie van de Grauwe Kiekendief.

De provincie Groningen geeft de ‘Soort van Groningen’ een prijs van €15.000 mee. Hiervan zullen in 2017 drie satellietzenders worden aangeschaft. Daarmee kunnen drie Groningse Grauwe Kiekendieven gevolgd

Drie jonge Grauwe Kiekendieven op een nest te Meeden (Menterwolde, Gr.), 1992.
Foto: Martijn de Jonge.

worden tijdens hun vijftienduizend kilometer lange trektocht naar Afrika. In 2005 was een Groningse Grauwe Kiekendief de allereerste vogel van Nederland met een satellietzender. Sindsdien heeft de Werkgroep Grauwe Kiekendief elk jaar een paar vogels een satellietzender meegegeven, van Engeland tot in Wit-Rusland. Het is echter alweer zes jaar geleden dat een Groningse vogel een satellietzender kreeg. Dankzij de prijs zal Groningen door de Grauwe Kiekendief weer op de kaart worden gezet.

Kinderen uit groep 7 van basisschool ‘Noorderbreedte’ in Delfzijl vertegenwoordigden de Grauwe Kiekendief tijdens de finale. Zij mogen komend broedseizoen aanwezig zijn bij het zenderen van de Grauwe Kiekendieven. Twee van de vogels zullen vernoemd worden naar twee leerlingen. Voor die kinde-

Een landschap karakteristiek voor het akkerbouwgebied in Groningen, waar al vele jaren Grauwe Kiekendieven beschermd worden. Hongerige Wolf (Oldambt, Gr.), 2001.
Foto: Hans Hut.

ren en hun klas wordt het spannend naar welk land in Afrika de nieuwe ambassadeur van Groningen zal trekken om te gaan overwinteren. Hopelijk zien zij 'hun' vogel dan het volgende broedseizoen terug in de Groningse akkers!

Bron: werkgroepgrauwekiekendief.nl, 1 december 2016.

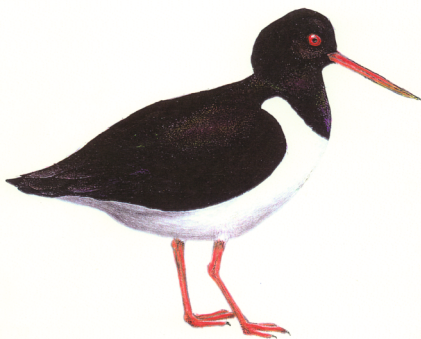
GS

De oudste Nederlandse Scholekster is een taaie

Op de Maasvlakte in Rotterdam is de oudste Scholekster ooit gesignaleerd. De vogel droeg om zijn poot een genummerde ring, die er op 3 maart 1972 werd omgedaan. Destijds was het beestje minimaal twee jaar oud, dus nu is hij zeker 46.

Scholeksters worden vrijwel nooit ouder dan twintig jaar; de vorige recordhouder was 43. Hoe het komt dat de vogel zo oud is geworden? Gewoon geluk, denkt Albert de Jong van Sovon Vogelonderzoek Nederland. 'Scholeksters staan bekend als taaie beesten, maar dit is wel een heel taaie.'

De waarneming van de vogel is extra bijzonder omdat het slecht gaat met de Scholekster in Nederland: sinds 1990 is de populatie met zeker 65 procent afgenomen. 'De helft van de jonge vogels overleeft het eerste jaar niet,' zegt De Jong. 'Dat komt niet door lage temperaturen, maar door boeren die vroeg maaien en zo nesten vernielen. Ook worden veel nesten aan zee overspoeld door springvloed, wat door de klimaatverandering steeds vaker voorkomt.'

UJJBHBN, Reeuwijk november 2001

Het record voor de oudste Scholekster is gebroken sinds is vastgesteld dat op de Maasvlakte een exemplaar is aangetroffen die al 46 jaar oud moet zijn geweest. Tekening: H.J. Jansen.

De oude Scholekster op de Maasvlakte werd gezien door Hans Keijser, lid van een legertje vogelaars dat vaak op zoek is naar geringde vogels. Mede dankzij deze tellingen weet Sovon dat het slecht gaat met de soort. Elk jaar krijgen tussen de vijfhonderd en duizend 'bonte pietten' zo'n ringetje om.

Vogelaars die ook graag een hoogbejaarde vogel willen signaleren, maken de meeste kans bij meeuwen, ganzen en eenden. 'Ook die worden soms wel ouder dan dertig jaar,' aldus De Jong.

Bron: Trouw, 4 augustus 2016.

GS

Drones tegen vogels boven Duits zwembad

De Duitse stad Koblenz gaat onbemande vliegtuigjes inzetten om overlast van vogels bij het gemeentelijke openluchtzwembad tegen te gaan. Vanaf begin augustus 2016 vliegen tot vijf keer per dag twee drones boven het bad om Nijlganzen en Canadese Ganzen te verdrijven, aldus de lokale autoriteiten. Volgens natuurorganisaties in de deelstaat Rijnland-Palts is het aantal ganzen de afgelopen tijd extreem hard gegroeid. Vooral plaatsen aan het water, zoals Koblenz aan de Rijn en de Moezel, hebben daar last van. In het zwembad verontreinigen de vogels de speelweides en het water met hun uitwerpselen. De Duitse stad ontdekte dat in Canada drones succesvol waren ingezet om de vogels weg te jagen en men nam het idee over.

Bron: De Telegraaf, 29 juli 2016.

GS

Robot: ganzen tellen

Robert Musters, uitvinder en valkenier, is in Haaksbergen in de weer geweest met zijn 'robotmeeuw'. Daar is deze mechanische vogel door Staatsbosbeheer ingezet bij de jaarlijkse telling van de Grauwe Gans. De robotmeeuw heeft een spanwijdte van twee meter en is uitgerust met een minicamera. Dit jaar werden 263 Grauwe Ganzen geteld in de regio. Zo kon Staatsbosbeheer vaststellen dat het met overlast door deze vogels bij Haaksbergen wel meevalt.

Door zijn uiterlijk en geringe geluid verjaagt de 'meeuw' de ganzen niet, waardoor hij goed is in te zetten voor de telling. Andere afdelingen van Staatsbosbeheer zeggen ook te willen experimenteren met de robotmeeuw.

Bron: NRC Handelsblad, 16 augustus 2016

GS

Fregatvogel zeilt zeven weken

Gierzwaluwen kunnen heel lang onafgebroken vliegen. Zij zijn echter niet de enige vogels die weken vliegen zonder te landen. De Grote Fregatvogel is ook zo'n eindeloze vliegenier. Dat blijkt uit zenderonderzoek dat in Science is gepubliceerd.

Grote Fregatvogels maken vluchten over de Indische Oceaan die vaak twee of drie weken, tot zelfs zeven weken duren. Jonge fregatvogels blijven zelfs nog langer continu in de lucht, tot maximaal twee maanden.

Het onderzoek is uitgevoerd door een groep Europese biologen, met Henri Weimerskirch van Le Centre national de la recherche scientifique (CNRS) in Frankrijk als eerste auteur van het rapport. De onderzoekers werkten met verschillende dataloggers, die niet alleen de vliegroute van de vogels registreerden, maar ook hun versnelling in de lucht en hartslag. De gegevens van de meeste loggers werden automatisch uitgelezen in de broedkolonie, als de vogels in de buurt kwamen van een daar geïnstalleerde ontvanger.

Weimerskirch denkt dat de wekenlange vluchten van de Grote Fregatvogel (waarbij de vogel ook slapend vliegt) uniek zijn onder de zeevogels. 'Je kunt het zien aan de poten: die zijn heel klein, net als bij Gierzwaluwen.' Albatrossen, die hij ook bestudeert, dobberen de helft van de tijd op het zeeoppervlak. Van fregatvogels was al bekend dat ze nooit op water landen. Ze hebben geen waterafstotend verenkleed. Al vliegend pikken ze vis van het wateroppervlak.

De fregatvogels besteden maar een klein deel van hun tijd aan die vermoeiende visserij. Ze wisselen dat werk af met lange, kalme zeereizen. Ze stijgen op met de thermiek, meestal tot 300 à 600 meter hoogte, maar met uitschieters naar wel vier kilometer. Vervolgens glijden ze naar beneden, tot de volgende vlistocht.

Amerikaanse Fregatvogel, Galapagos, 2008.
Foto: macraegi (Flickr/Wikipedia).

Weimerskirch publiceerde in 2003 in Nature al over dat gedrag, bij Amerikaanse Fregatvogels *Fregata magnificens* die rond Midden-Amerika leven. Die fregatvogels maken echter geen wekenlange vluchten, merkte Weimerskirch. 'De twee soorten zijn uiterlijk nauwelijks uit elkaar te houden, maar hun leefwijze is heel anders. Amerikaanse Fregatvogels blijven altijd bij de kust.' Op de Galapagos Eilanden, waar beide soorten leven, blijven alleen de Grote Fregatvogels *Fregata minor* weken van huis.

Boven de Indische Oceaan reizen die vogels met de klok mee met de overheersende winden. In de zomer gaan ze vanaf Madagascar naar het noordoosten en via India weer terug. 'In de herfst komen ze soms ook in cycloongebied terecht,' zegt Weimerskirch: 'Ze ontsnappen eraan door op grote hoogte te blijven en niet meer af te dalen. Zo vluchten ze weg.'

Bron: NRC Handelsblad, 1 juli 2016.

GS

Kanoeten blijken te beschikken over een zeer nauwkeurige biologische klok die exact het moment aangeeft waarop zij moeten vertrekken naar het broedgebied.
Foto: Hans Schouten.

Kanoet luistert in het voorjaar naar 'Zwitsers uurwerkje'

Kanoeten die 's winters in onze Waddenzee verblijven, blijken te beschikken over een onverbidelijke biologische klok. Die dicteert wanneer ze naar de broedgebieden moeten vliegen.

Het licht in enkele vliegkooien van de Kanoeten op Texel gaat iedere ochtend stipt om acht uur aan en 's avonds om acht uur weer uit. Dag in dag uit, jaar in jaar uit en de temperatuur is ook iedere dag gelijk: twaalf graden. De vogels hebben zo rond april geen flauw idee dat de dagen flink langer zijn geworden. Ze voelen ook niet dat de buitentemperatuur stijgt.

Toch gaan deze trekvogels in de verblijven

van het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee op Texel in het vroege voorjaar ineens eten of hun leven ervan afhangt. Binnen enkele weken verdubbelt het gewicht van de onrustige vogels. Bovendien verruilen ze hun grijze winterjas voor de mooie, roodbruine veren van hun broedkleed. Ze maken zich als het ware helemaal klaar voor een trek naar Groenland of Canada, waar deze vogels van nature broeden.

‘En het allermooiste is,’ zegt de Russische biologe Julia Karagicheva, ‘dat deze vogels zich op precies hetzelfde moment klaarmaken voor de trek als hun soortgenoten enkele kilometers verderop, op het vrije wad.’ ‘Ze missen de signalen van de daglengte en het weer, maar blijkbaar staat hun inwendige, biologische klok nog steeds goed afgesteld,’ zo concludeert Karagicheva. Zij schreef over haar onderzoek in het wetenschappelijke tijdschrift *Journal of Biological Rhythms* (Karagicheva et al. 2016).

Het bestaan van biologische klokken in de natuur is al heel lang bekend. Niet alleen dieren leven bij de tijd. Al in de achttiende eeuw ontdekten plantenonderzoekers dat planten die hun bladeren in de loop van de dag op de zon blijven richten, dat ook doen als ze vierentwintig uur per dag in een donkere kamer staan. Dat ritme wordt ze dus blijkbaar niet alleen maar opgelegd door het zonlicht, maar ook door een interne klok die de plant dwingt om de blaadjes te draaien.

Gevangenschap

Naast een 24-uurs klok hebben dieren dus ook een ‘jaarklok’. ‘Dat is ook al heel lang bekend. Maar met haar onderzoek laat Karagicheva zien dat die klok een stuk zuiverder is dan tot nu toe gedacht werd. Net als een goed horloge vraagt een nauwkeurige biologische klok een grotere investering dan een goedkope, onnauwkeurige klok. Het is biologisch gesproken veel goedkoper om een heel simpel klokje in je hersenen te hebben, dat iedere dag toch wel wordt ‘gelijkgezet’ door bijvoorbeeld het opkomen en ondergaan van de zon. Een klok die dag in dag uit precies gelijk blijft lopen, vraagt nogal wat van de hersenen. Datzelfde geldt waarschijnlijk ook voor de jaarklok van een trekvogel, al weet nog niemand precies waar die zit. Bij een experiment met constante daglengtes gingen de Kanoeten pas na vier jaar echt uit de pas lopen op de jaarkalender. Eerdere experimenten van collega’s met andere vogel-

soorten lieten in ieder geval zien dat vogels in gevangenschap bij twaalf uur licht, twaalf uur donker, al binnen één jaar uit de pas gingen lopen met hun soortgenoten in het wild.’

Zo niet de Kanoet. Na één jaar onder een constant licht- en temperatuurregime, liepen de vogels nog exact gelijk met hun wilde soortgenoten. Na twee jaar was er een heel kleine afwijking zichtbaar: de vogels in gevangenschap waren toen een heel klein beetje te laat met opvetten en ruïen voor de trek. Die vertraging liep in de jaren daarna langzaam verder op. Pas na vier jaar gingen de Kanoeten echt uit de pas lopen op de jaarkalender. Maar werden de vogels dan verplaatst naar buitenkooien, waar ze de natuurlijke verandering van daglengte weer konden ervaren, dan liepen ze na drie jaar weer precies gelijk met hun soortgenoten.

Vliegvlug

Karagicheva kan zich wel wat voorstellen bij die punctualiteit van de Kanoeten. ‘De vogels hebben tijdens hun verblijf in de Waddenzee natuurlijk geen idee wat de condities zijn in hun Arctische broedgebied, vijfduizend kilometer verderop. Tegelijk moeten ze wel precies op tijd aankomen. Niet te vroeg, want dan ligt er waarschijnlijk nog sneeuw, en ook zeker niet te laat, want dan wordt het seizoen te kort om de jongen nog ‘vliegvlug’ te krijgen. Ze moeten dus op hun inwendige kalender kunnen vertrouwen.’ Aan het eind van de zomer bleek de klok van de Kanoet een stuk minder dwingend, zo ontdekte de biologe. Na vier jaar onder constante omstandigheden was de afwijking in de ‘najaarsklok’ ruim twee keer zo groot als die in het voorjaar. Ook dat valt goed te verklaren uit de jaarcyclus van de Kanoet, zegt Karagicheva.

‘Aan het eind van het broedseizoen kunnen de vogels wél vertrouwen op de veranderingen in hun directe omgeving. Ze moeten weer naar het zuiden gaan vliegen zodra het weer en de voedselcondities slechter worden. Rond die tijd is het dus niet zo belangrijk om goed op de klok te kijken.’

Het onderzoek naar de biologische klok van de Kanoet was niet alleen mogelijk door het geduld van de onderzoekers op Texel. Twintig jaar lang hielden zij Kanoeten in grote kooien, zowel binnen, onder constante lichtcondities, als buiten, waar ze de seizoenen konden ervaren. ‘Maar dit onderzoek is natuurlijk vooral mogelijk gemaakt door de vogels zelf,’ zegt Karagicheva. Kanoeten zijn

in tegenstelling tot veel andere vogels zonder veel stress in gevangenschap te houden. Na verloop van tijd waren de vogels zelfs zo tam dat ze niet eens van de tafel af wilden na hun wekelijks weging.

Bron: Trouw, 1 augustus 2016.

LITERATUUR:

Karagicheva, J., E. Rakhimberdiev, A. Dekinga, M. Brugge, A. Koolhaas, J. ten Horn, Th. Piersma (2016): Seasonal Time Keeping in a Long-Distance Migrating Shorebird. *Journal of Biological Rhythms*, 27 juli 2016.

GS

Op de bres voor de Grutto, Kievit en Scholekster

Tweede-Kamerlid Rik Grashoff van Groen-Links presenteert vandaag (23 juli 2016) een nieuw nationaal weidevogelplan in de vorm van de initiatiefnota 'Vogels de Weide Wereld in'.

Het gras bij biologische boer Jan Duijndam uit Delfgauw staat kort. Een deel van zijn honderd hectare weidegrond maaide hij twee weken geleden pas. Twee maanden later dan gebruikelijk. Niet omdat dat beter gras oplevert voor zijn koeien, maar omdat kuikens van de Grutto, Scholekster en Veldleeuwerik daarin gedijen. Hoger gras betekent betere beschutting.

Bij alles wat Duijndam op zijn boerderij doet, houdt hij rekening met de weidevogels in het gras. En dat werpt zijn vruchten af. Tot voor kort broedden er Grutto's en Kieviten. Aan een zelf aangelegd plasje zaten klutenpaartjes. Duijndam maait zijn weides niet in één keer, maar stukje voor stukje. Dat levert het gevarieerde grasland op waar weidevogels zo van houden, legt hij uit. De kruiden die er na het

maaien de kop opsteken, laat hij welig tieren. Zijn grondwater houdt Duijndam hoog, dat duwt wormen omhoog, waar de vogels zich tegoed aan doen.

Dat betekent wel dat het gras trager groeit en minder eiwitrijk is. Boeren in de reguliere melksector zou dat opbrengst kosten, omdat hun koeien dat rijke gras nodig hebben. Maar Duijndam heeft zijn bedrijf erop aangepast. Hij wijst op een groep roodbonte koeien, die grazen op het grasland achter zijn erf. 'Van het ras Fleckvieh. Die geven minder melk, maar hebben daar ook minder hoogwaardig gras voor nodig.'

'De boerderij van Duijndam laat zien dat het kan,' zegt Rik Grashoff. 'Dat je als modern boerenbedrijf een goede boterham kunt verdienen én aan effectief weidevogelbeheer kunt doen.'

Maar volgens Grashoff stemt het grotere plaatje somber. De populaties van kenmerkende Nederlandse weidevogels als de Grutto, Scholekster en Kievit hollen achteruit. Neem de Grutto, zegt de politicus. 'Een nationaal symbool. Pakweg veertig jaar geleden broedden er 120.000 gruttoparen in ons land, nu zijn dat er minder dan 40.000.'

Grashoff vindt dat Nederland, als weidevogel-land, een internationale verantwoordelijkheid heeft. Veertig procent van alle Grutto's in Europa broedt hier. Maar er gebeurt te weinig om de Grutto en alle andere weidevogels te beschermen. 'Gaan we zo door, dan zijn er in de toekomst geen vogels meer in de wei. Het is vijf voor twaalf.'

De initiatiefnota 'Vogels de Weide Wereld in' omvat een voorstel voor nieuw nationaal weidevogelbeheer. Meer weidevogelgebied, betere verdienmodellen en langere beheercontracten moeten de vogels redden. Voor de 'kenmerkende soorten' als Grutto, Scholekster, Tureluur, Slobeend en Kievit moeten 'harde doelstellingen' komen, zoals een per soort na te streven minimumaantal.

Ruim een jaar geleden diende Grashoff samen met Tweede-Kamerlid Henk Leenders (PvdA) een motie in, waarin zij de overheid opriepen de weidevogels te redden. Die werd aangenomen, maar actie vanuit de overheid bleef uit. Staatssecretaris Martijn van Dam (PvdA) van economische zaken kijkt weg van het probleem, vindt Grashoff. 'De weidevogels staan onder druk en we staan er bij en kijken er naar. Daarom kom ik nu zelf met een wetenschappelijk onderbouwd plan. Gesteund door Vogelbescherming Nederland en de

Tweede Kamerlid Rik Grashoff (GroenLinks) heeft de initiatiefnota 'Vogels de Weide Wereld in' ingediend ter bescherming van onder andere Kievit, Grutto en Scholekster.

Foto: Wim Smeets.

vereniging Natuurmonumenten.’ Omdat op 1 januari van 2017 de nieuwe Natuurwet ingaat, kan zijn plan ook snel worden ingevoerd,’ zegt Grashoff. Het huidige agrarische natuurbeheer levert volgens het Tweede-Kamerlid te weinig op. De samenwerkende boeren en natuurorganisaties (agrarische collectieven) die het weidevogelbeheer uitvoeren, vechten volgens Grashoff tegen de bierkaai. Want door intensivering van de landbouw en klimaatverandering leveren weidevogelvriendelijke maatregelen, zoals later maaien, minder op. Ook controleren provincies onvoldoende op het resultaat.

Groene woestijn

‘Mede door de afschaffing van het melkquotum maaien boeren hun gras eerder en vaker. Er ontstaan monoculturen en die vragen meer mest. Dat gaat weer ten koste van de bodemkwaliteit en daarmee daalt de biodiversiteit die weidevogels nodig hebben. Ecologen waarschuwen dat het Nederlandse grasland in een ‘groene woestijn’ dreigt te veranderen.’ Het kruiden- en insectenrijke, hoge gras dat de kuikens van soorten als de Grutto, Kievit en Scholekster vereisen, verdwijnt. Daarom wil Grashoff dat het beleid meer boeren stimuleert mee te doen en dat het agrarisch natuurbeheer effectiever wordt. Nu is het volgens de parlementariër te moeilijk voor boeren om weidevogelbeheer te combineren met hun andere werk.

‘Om meer Grutto’s, Scholeksters en Kieviten op de Nederlandse weiden te krijgen,’ zegt Grashoff, ‘hebben zij meer leefgebied nodig. Weidevogelvriendelijke grond, die intensief beheerd wordt door boeren en natuurorgani-

saties. Onderzoeksinstituut Alterra berekende dat 40.000 gruttobroedparen 200.000 ha aan weidegrond nodig hebben.’

Op een derde daarvan is intensief agrarisch natuurbeheer nodig. ‘Op het ene stukje doe je dat wel, op het andere niet. In de kansrijke gebieden doe je aan mozaïekbeheer.’ Grashoff liet uitrekenen dat op 70.000 ha weidegrond beheer nodig is. De helft daarvan bestaat al, maar er moet nog 35.000 ha aan leefgebied voor de weidevogels bij. Die wil Grashoff vinden op landbouwgrond. ‘Niet idioot veel als je nagaat dat we daar in Nederland een miljoen hectare van hebben.’

Maar om zo’n grote lap grond weidevogelvriendelijk te maken is geld nodig. Want intensief rekening houden met die dieren kost boeren opbrengst. Daarom wil de politicus per intensief beheerde, gruttovriendelijke hectare een kleine zeshonderd euro gaan vergoeden. De totale kosten: twintig miljoen euro.

De helft daarvan moet uit Europees landbouwgeld komen. Voor de andere tien miljoen wil Grashoff dat de overheid zijn portemonnee trekt. Ook wil hij dat boeren meer zekerheid krijgen bij het afsluiten van contracten voor natuurbeheer. Nu lopen die zes jaar, maar dat moet achttien jaar worden. ‘Voor bepaalde dingen moet je investeren. Als je tijdelijk grondwater wilt verhogen bijvoorbeeld, heb je stuwtjes, sluizen en pompen nodig.’ Het ‘weidevogelredplan’ van Grashoff kost overheidsgeld, maar dat wil de politicus geleidelijk verminderen. Met nieuwe verdienmodellen moet het beheer zichzelf gaan bedruipen. Door middel van weidevogelmelk, bijvoorbeeld. Bij Jumbo ligt die al in de

Op het biologisch bedrijf van Jan Duijndam te Delfgauw is de grasmat zeer kruidenrijk. Dat is goed voor weidevogels, maar het levert ook minder gras op. De bedrijfsvoering moest dan ook afgestemd worden op de lagere opbrengst. Daarvoor is gekozen voor koeien van het ras Fleckvieh. Die geven minder melk, maar hebben ook minder gras nodig.
Bron foto: Wikipedia.

schappen, zegt Grashoff. ‘Er zijn steeds meer consumenten die dat belangrijk vinden en bereid zijn daar wat meer voor te betalen. Als maar wordt uitgelegd dat je de vogels daarmee helpt. De overheid moet dat stimuleren. Om het vlieg wiel draaiende te krijgen.’

In de polder van Delfgauw hoeven de weidevogels zich voorlopig geen zorgen te maken. Jan Duijndam vertelt dat er dit voorjaar ruim tweehonderd vogels broedden. Hij is ervan overtuigd dat dat ook in de niet-biologische landbouwsector kan. Maar het hangt van de persoon af.

‘Je moet er passie voor hebben. Als boer moet je net zo blij zijn met een Zomertaling of Kemphaan als met een koe die dertig liter melk geeft.’

LTO wil wel

Boerenbelangenorganisatie LTO is in principe positief over het weidevogelplan van Grashoff. Ieder initiatief dat de Grutto meer kans biedt, kan op steun rekenen, zegt LTO-woordvoerder Johan Boonen.

‘Het realiseren van intensief agrarisch natuurbeheer op 35.000 ha grond is een hele opgave, maar het is haalbaar. LTO is bereid dat te ondersteunen. Zeker als we gelijktijdig een aantal andere zaken aanpakken. Zoals het beheer van predatoren die het op weidevogels gemunt hebben.’

Maar, benadrukt Boonen, dat nieuwe grutgebied gaat alleen doorgang vinden als de vergoeding voor boeren marktconform is. Dat is de €575,00 per hectare die Grashoff over heeft voor agrarisch natuurbeheer volgens LTO niet. ‘Grashoff mag niet verwachten dat een boer jaar in jaar uit geld toelegt op natuurbeheer. Dat kunnen boeren zich financieel helemaal niet veroorloven.’

Bron: Trouw, 23 juli 2016.

GS

Paula vliegt non-stop vierduizend kilometer

De oude vogelgids, achtste druk uit 1964, vermeldt eenvoudigweg: ‘Kanoetstrandloper *Calidris canutus*. Voorkomen: trekt in groot aantal door van eind juli tot diep in winter en van begin maart tot begin mei; voornamelijk langs de kust. Overwintert en overzomert in klein aantal.’

Sindsdien is de naam van het beestje verkleind tot een simpel ‘Kanoet’ maar onze kennis is daarentegen explosief gegroeid. Het laatste hebben we voornamelijk te danken

aan het werk van trekvogelprofessor Theunis Piersma en zijn studenten en promovendi.

Om te beginnen is er sprake van twee verschillende Kanoeten, die taxonomisch zijn gerangschikt in ondersoorten: *canutus* en *islandica*. De ondersoort *canutus* broedt in het late voorjaar in Siberië, trekt daarna via een pitstop in de Waddenzee naar het overwinteringsgebied langs de kust van West-Afrika, om in het voorjaar deze route weer in omgekeerde richting te nemen.

De tweede ondersoort, *islandica*, heeft een heel ander reisschema. Die broedt in het arctische noorden van Canada, op Ellesmere Island en vliegt daar via IJsland en Groenland naartoe. Deze ondersoort vliegt ook niet door naar Afrika, maar overwintert bij ons in de Waddenzee. Dat wist men al wel, maar het precieze reisgedrag was nog niet helemaal bekend.

Paula is een vrouwelijke Kanoet, die door onderzoekers van het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) op Texel was voorzien van een zendertje. Een Kanoet weegt ongeveer 120 g, dus zo’n zender mag bijna niks wegen. Paul Howey uit Columbia, Maryland, heeft een mini-zendertje ontwikkeld dat slechts twee gram weegt en dat zo’n vogeltje moeiteloos meeneemt. Deze apparaten zijn ook nog voorzien van, zoals onderzoekster Eva Kok beschreef, ‘een extreem goed zonnepaneeltje waardoor de batterij in de Arctische zomer constant opgeladen blijft’. Uit dank voor Paul Howey’s vernuft is de gezenderde Kanoet naar hem vernoemd. Het zendertje zit op de rechterschouder van Paula bevestigd. Een haar dunne antenne

Over het trekgedrag van Kanoeten is veel meer bekend geworden dankzij het inzetten van zenders die de vluchtgegevens door kunnen geven. We weten daardoor dat deze vogels afstanden van duizenden kilometers non-stop kunnen overbruggen.

Foto: Hans Hillewaert (via Wikipedia).

steekt parmantig achter haar staart uit. De tocht van de Waddenzee naar Ellesmere Island is nauwkeurig vastgelegd. Paula vloog in één dag over open zee naar de westkust van IJsland en vandaar weer in één ruk naar het broedgebied.

De terugvlucht, vierduizend kilometer, deed Paula geheel non-stop. Ze deed er zestig uur over, landde hier op 15 juli 2016 en bevestigde met deze prestatie een hele serie wetenschappelijke vermoedens omtrent de kanoe-tentrek. Omdat een spannend verhaal ook een tragische plotwending behoeft, moet gemeld dat Paula's broedsel waarschijnlijk is mislukt. Ze begon al na achttien dagen haar nest te verlaten en grotere afstanden over de toendra te vliegen. Dat was iets te vroeg.

Een volgegeten vogel die non-stop vierduizend kilometer vliegt om weer terug te keren op exact dezelfde plek vanwaar zij maanden daarvoor was vertrokken, is een hoogst wonderbaarlijke zaak. Bijna net zo verbazingwekkend is het technisch vernuft achter een slechts twee gram wegend zendertje, compleet met een goed werkend zonnepaneeltje, een oplaadbaar batterijtje en een antenne.

De zender communiceert feilloos met verre satellieten en seint gegevens door die door een onderzoeker in een kantoor op Texel kunnen worden bekeken.

Bron: Trouw, 23 juli 2016.

GS

Wild vogeltje wijst de weg naar honing

Honingspeurders helpen de Yao-stam in Mozambique bij het zoeken naar honing. Is dit echte samenwerking of slechts aangeleerd gedrag?

Hij heet niet voor niets de Grote Honingspeurder *Indicator indicator*. Als de mannen van de Yao-stam op honingjacht gaan, roepen ze de hulp van deze vogel in. De honingspeurder gaat hen dan voor en wijst waar de bijennesten zijn. Als de mannen de honing hebben binnengehaald, doen de vogels zich tegoed aan de was.

Dit is niet zomaar een voorbeeld van samenwerking tussen mens en dier, schrijft de Britse biologe Claire Spottiswoode in Science (Spottiswoode et al. 2016). Zo'n pact is op zich niet bijzonder. Honden en valken assisteren de mens bij de jacht, Aalscholvers duiken voor hem de vissen op. Maar die dieren zijn getemd en getraind. De honingspeurder leeft in het wild en helpt geheel vrijwillig. Hij heeft er wel een belang bij. De Yao-mannen

breken de boomstammen open, roken de bijen uit en halen de nesten tevoorschijn. Zonder die hulp zou de honingspeurder nooit bij de was kunnen komen.

Het gedrag van de honingspeurders was al heel lang bekend. In 1588 merkte een Portugese missionaris in Mozambique op dat vogels zijn kerkje soms binnenvlogen en aan de was van zijn kaarsen pikten. Navraag in het dorp leerde hem over de bijstand van de honingspeurders bij de honingjacht.

Is het echter ook een echte vorm van samenwerking? Begrijpen de vogels dat hun hulp gewenst is of hebben ze alleen maar geleerd dat ze soms in de buurt moeten blijven? Om dat te onderzoeken trok Spottiswoode een paar maanden met de Yao op en ontdekte hoe effectief de vogelhulp was. Bij driekwart van de gevonden nesten had een honingspeurder gegidst.

De mannen riepen de vogels met een speciaal geluidje: een triller gevolgd door een soort kreun. Spottiswoode nam dit signaal op en ging met haar recorder de bossen in. Ook nu kwamen de honingspeurders tevoorschijn en hopten van boom tot boom richting een bijennest. Dat deden ze veel minder als de biologe andere geluiden afspeelde, zoals het koeren van een duif of Yao-mannen die in hun eigen taal 'honing' riepen. Kennelijk hadden de speurders door wanneer de mannen op jacht gingen.

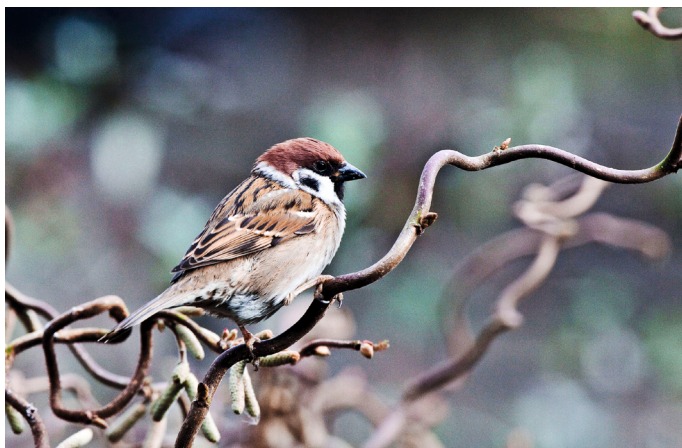
Het is onduidelijk hoe de vogels dit hebben geleerd. In ieder geval niet van hun ouders:

Grote Honingspeurders wijzen jagers/verzamelaars uit Mozambique de plaatsen aan waar zij honing kunnen vinden.

Bron: Wikipedia.

Huismussen, maar vooral ook Ringmussen hebben het al jaren erg moeilijk.
Foto: Wim Smeets.

net als de Koekoek legt de honingspeurder haar eieren in het nest van een andere vogel. We hebben nog maar weinig tijd om deze puzzel op te lossen, reageren deskundigen in Science. Deze samenwerking tussen mens en dier, die vermoedelijk in duizenden jaren is geëvolueerd, dreigt te verdwijnen. De moderne tijd dringt ook door in de bossen van Mozambique: de moderne Yao gaat steeds minder op honingjacht.
Bron: Trouw, 22 juli 2016.

LITERATUUR:

Spottiswoode, C.N., K.S. Begg, C.M. Begg (2016): Reciprocal signalling in honeyguide-human mutualism. *Science*, 22 juli 2016.

GS

Mussen hebben het moeilijk, vooral de Ringmus

De Punt-Transect Telling (PTT) is het oudste monitoringproject van Sovon. De 39e jaargang begon december 2016. Geteld worden alle soorten, zowel de wintergasten als onze standvogels. Zo zagen we in die lange reeks een toename bij de Roodborsttapuit en Klapekster maar een afname bij de Huismus en Ringmus. Het PTT-project loopt al vanaf 1978. In de tweede helft van december en op Nieuwjaarsdag, gaan tellers hun vaste route langs en tellen op twintig punten binnen vijf minuten alle waarneembare vogels. In totaal zijn in de afgelopen jaren zo'n 23.000 uren aan tellen besteed!

Trends

Het aantal soorten dat in de loop van het project is toegenomen (20) is vrijwel gelijk aan het aantal soorten dat is afgenomen (22).

Maar er zijn ook nog allerlei tussencategorieën. Sommige soorten namen eerst in aantal toe maar bleven vervolgens stabiel, zoals Buizerd, Grote Bonte Specht en Vink. Andere kenden na een periode van voorspoed zelfs een behoorlijke afname, waaronder Staartmees, Roek en Sijs. Bij weer andere soorten schommelen de aantallen maar vertonen ze over de loop der jaren geen duidelijke ontwikkeling, bijvoorbeeld Witte Kwikstaart, Kramsvogel en Spreeuw.

Huisumus en Ringmus in de min

Huisumus en Ringmus zijn beide cultuurvolgers en zaadeters. De kleinere Ringmus eet iets meer zaden van kruiden en ook insecten en beide soorten zijn standvogel. Huisumus en Ringmus zijn gaandeweg veel schaarser geworden. Terwijl de afname van de Huisumus vooral in de jaren tachtig plaatsvond en de stand daarna op een lager niveau stabiliseerde (40-50% van de beginsituatie), loopt de teruggang van de Ringmus nog steeds door (nu 15% over van de beginsituatie). De Huisumus komt vooral voor in dorpen en steden terwijl de Ringmus voorkomt in halfopen cultuurland; ook op bouwland en bij vrijstaande huizen en in een houtwal of bosje. De grootste aantallen van de Ringmus werden waargenomen op de zandgronden. Echter de afname heeft zich daar het meest gemanifesteerd. Voor beide soorten geldt dat veranderingen in de landbouw en de inrichting van steden en dorpen, leidend tot voedselgebrek, groten-deels verantwoordelijk zijn voor de geconstateerde ontwikkeling. Andere factoren die wel genoemd worden, zoals toegenomen predatie door Sperwers of klimaatverandering, spelen

geen doorslaggevende rol. Zie ook: <https://www.sovon.nl/>
 Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 16 december 2016.

GS

Groot EU-project om bedreigde Patrijs te redden

In Nederland is 95% van de Patrijzen verdwenen als gevolg van schaalvergroting en intensivering van de landbouw. Ook in de omringende landen is de Patrijs sterk in aantal afgenomen. In Nederland starten Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Het Zeeuwse Landschap, Brabants Landschap en Vogelbescherming Nederland nu een groot beschermingsproject om de ernstig bedreigde Patrijs te redden.

De Patrijs staat al jaren op de Rode Lijst. In heel West-Europa gaat het slecht met deze ooit zo gewone boerenlandvogel. In Nederland is de populatie sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw maar liefst met 95% afgenomen. Van de ooit meer dan een miljoen Patrijzen zijn er in ons land nog maar zo'n 10.000 broedparen over. Sovon Vogelonderzoek constateerde recentelijk nog dat als deze afname zo doorgaat, we het risico lopen dat de Patrijs, net als in Zwitserland en delen van Duitsland, daadwerkelijk uitsterft.

Twee grote patrijsgebieden in Brabant en Zeeland

De Patrijs is een geliefde en kleurrijke akkervogel die nog maar zelden gezien wordt. De alarmerende achteruitgang van het aantal Patrijzen was de reden dat Vogelbescherming en Sovon Vogelonderzoek het jaar 2013 uitriepen tot het 'Jaar van de Patrijs'. Samen met onder meer het Brabants Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Het Zeeuwse Landschap werden voorbeeldprojecten (onder meer in de Struikwaard bij Giessen en in de Achterhoek bij Aalten) gestart om te laten zien dat de Patrijs wel degelijk te redden was. Tegelijk keken we hoe in de omringende landen de patrijzenbescherming was geregeld. Dat leidde uiteindelijk tot het besluit om internationaal de handen ineen te slaan en in actie te komen voor de Patrijs. Gezamenlijk werd bij de EU een 'Interreg'-aanvraag ingediend voor het grote project PARTRIDGE. Deze week werd bekend dat het project is toegekend! Dankzij de Interreg-subsidie (een Europese regeling, waarbinnen partijen uit meerdere landen samenwerken in projecten

op het terrein van ruimtelijke en regionale ontwikkeling) kunnen de komende jaren in Engeland, Schotland, Duitsland, Vlaanderen en Nederland tien voorbeeldgebieden van minimaal 500 ha optimaal worden ingericht voor de Patrijs. De Nederlandse voorbeeldgebieden komen te liggen in West-Brabant (Land van Heusden en Altena) en op Schouwen-Duiveland in Zeeland.

Het ideale patrijslandschap gerealiseerd

Patrijzen leven in open en halfopen landbouwgebieden, met een voorkeur voor akkers. Dankzij onderzoek en beschermingsprojecten van de afgelopen jaren weten we tamelijk nauwkeurig hoe we de Patrijs een beter leefgebied kunnen bieden. Ideaal is een landbouwgebied met een verscheidenheid aan gewassen, afgewisseld met lijnvormige landschapselementen als grasachtige en kruidenrijke akkerranden en bermen, houtwallen en hagen. Door schaalvergroting in de landbouw zijn juist deze elementen verdwenen. Het streven is om in de voorbeeldgebieden in Zeeland en Brabant zeven procent van de oppervlakte in te richten met deze specifiek op de Patrijs afgestemde maatregelen. Dan zijn er genoeg veilige nestplekken voor de Patrijzen te vinden en is er zowel insectenrijke vegetatie voor opgroeiende kuikens, als genoeg wintervoedsel voor volwassen Patrijzen om de winter door te komen. In het kielzog van de Patrijs zal een brede groep akkervogels profiteren en de biodiversiteit in deze akkerbouwgebieden zal dan een sterke impuls krijgen.

In Nederland werd 2013 uitgeroepen als het jaar van de Patrijs. Inmiddels is al zo'n 95% van de populatie verdwenen in Nederland. Nieuwe beschermingsplannen moeten het tij keren. Daarbij wordt ook gebruikgemaakt van financiële bijdragen door de Europese Unie. Foto: Hans Schouten.

Perspectief voor de Patrijs

De deelnemende Nederlandse organisaties zijn Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Het Zeeuwse Landschap, Brabants Landschap en Vogelbescherming Nederland. Zij werken in dit project nauw samen met landbouwers, collectieven voor agrarisch natuurbeheer, wildbeheereenheden en vogelwerkgroepen. Met dit project willen we laten zien dat het wel degelijk mogelijk is om het tij voor de Patrijs te keren.

Een belangrijke plek in het project krijgen nationale en internationale kennisuitwisseling en voorlichting over de bescherming van de Patrijs aan boeren, beleidsmakers en het grote publiek. Zo zal op informatieborden worden uitgelegd hoe de Patrijs te herkennen is en er zullen speciale excursies georganiseerd worden. Zo ontstaat draagvlak bij boeren, beleidsmakers en het brede publiek, zodat de Patrijs weer perspectief heeft in Nederland. Het totale budget van PARTRIDGE is ruim 4,5 miljoen euro. In Nederland wordt 1,1 miljoen euro besteed aan het project. Hiervan wordt de helft betaald door de EU via Interreg, de andere helft is afkomstig van de provincie Noord-Brabant, Vogelbescherming Nederland en een particuliere stichting die voor dit project een ton doneerde aan Vogelbescherming. Ook de provincie Zeeland is benaderd voor een bijdrage en heeft deze in behandeling. Zie ook: <https://www.vogelbescherming.nl/>

Bron: Vogelbescherming Nederland, 11 oktober 2016.

GS

Insecten pieken steeds vroeger op Groenland

Op de toendra van Noordoost-Groenland vindt in de zomer een explosie plaats van insectenleven. Daar maken Drieteenstrandlopers gebruik van. Die koddige vogeltjes rennen 's winters bij ons met de golven mee op het strand. In de lente haasten ze zich naar Groenland, om daar een gezin te stichten. De kuikens rennen op hun drietenige pootjes over de toendra achter insecten aan. Die insecten zijn dag en nacht te vinden, want tijdens de poolzomer gaat de zon niet onder. Na de korte zomer keren de Drieteenstrandlopers terug naar het zuiden. Ook de twee maanden oude, volgegeten kuikens vliegen dan duizenden kilometers.

Als in juni de Groenlandse sneeuw smelt, planten vliegen, muggen en andere insecten zich voort, zodat er steeds meer rondzoemen.

Drieteenstrandlopers maken gebruik van de explosieve toename van insecten in de zomer op Noordoost-Groenland.

Foto: Otte Zijlstra.

In de nazomer daalt het aantal insecten weer. Door de stijgende temperatuur en de allengs eerder intredende dooi valt de insectenpiek op Noordoost-Groenland steeds vroeger. Dat heeft strandloperonderzoeker Jeroen Reneerkens van de Rijksuniversiteit Groningen vastgesteld door jarenlange temperatuurgegevens te vergelijken met de hoeveelheid insecten. Tegelijk hield hij het broedsucces en de kuikengroei van Drieteenstrandlopers bij. Zijn publicatie erover verschijnt rond het najaar 2016 in het vakblad *Ecology & Evolution*. Reneerkens verwachtte dat, als de insectenpiek zich vervroegt, de strandlopers dan eerder jongen zouden uitbroeden, en anders in de problemen zouden komen wegens voedselgebrek. Maar geen van beide is het geval. Drieteenstrandlopers zijn niet vroeger gaan broeden. De insectenpiek duurt lang genoeg om ook de laatste kuikens van voldoende voedsel te voorzien. Laat in het seizoen lopen eieren bovendien minder risico op roofdieren, omdat er dan meer andere voedselbronnen zijn.

Bron: Trouw, 16 augustus 2016.

LITERATUUR:

Jouta, J., M.W. Dietz, J. Reneerkens, Th. Piersma, E. Rakhimberdiev, G.T. Hallgrímsson, I. Pen (2016): Ecological forensics: using single point stable isotope values to infer seasonal schedules of animals after two diet switches. *Ecology & Evolution*. 5 december 2016.

GS

Jonge Grauwe Klauwieren op Loozerheide

In het Limburgse natuurgebied de Loozerheide werden kort geleden drie jonge Grauwe Klauwieren gezien. Dit is goed nieuws, ook al is niet met honderd procent zekerheid te zeggen dat de vogels in het natuurgebied zelf broedden. Hoe dan ook lijkt de Loozerheide

erg geschikt voor Grauwe Klauwieren. De vogels op de Loozerheide bij Weert worden goed onderzocht. Er ligt zelfs één van de betere trektelposten van Nederland en er worden grote aantallen vogels geringd. Toch ontglippen sommige broedvogels aan de aandacht. Dat zijn meestal broedvogels die pas laat aankomen of die nog een tweede broedpoging wagen in een nieuw gebied. De Grauwe Klauwier is een echte laatkomer. De afgelopen weken werden drie jonge klauwieren op de Loozerheide gezien. Het is niet helemaal zeker of de klauwieren op de Loozerheide zelf hebben gebroed. Maar de jongen waren nog niet lang vliegvlug wat betekent dat ze in elk geval hier of vlak in de buurt zijn groot gebracht.

Het eetgedrag van de Grauwe Klauwieren op de Loozerheide laat zien dat ze in dit natuurgebied gemakkelijk hun kostje bij elkaar kunnen scharrelen. Talloze levendbarende ha-gedissen, mestkevers, sprinkhanen en andere grote insecten stonden op hun menu. De Loozerheide is een begraaasd natuurgebied dat de afgelopen jaren door ARK Natuurontwikkeling is ingericht. Door uitruilen en aankopen van landbouwpercelen kon natuurherstel plaatsvinden. In de laagstgelegen delen – omringd door bestaande vennetjes en heide – kon de waterhuishouding worden aangepakt en het waterpeil omhoog gebracht worden. Inmiddels is door het dempen van greppels en afplaggen van de voedselrijke landbouwgrond natte natuur teruggekeerd. Talloze soorten keren er op eigen kracht terug. Dat nu ook de eerste klauwieren in het gebied foerageren en wellicht hebben gebroed is wederom een goed teken. Wellicht zijn de jongen een opmaat voor verdere uitbreiding van de zeldzame Grauwe Klauwieren in het Kempen-Broek. Zie ook: <https://www.ark.eu/>.
Bron: ARK Natuurontwikkeling, 4 september 2016.

GS

Jonge Tapuiten overleven retourtje Afrika

Het gaat bijzonder slecht met de broedende Tapuiten in Nederland. Dat is dan ook de reden om de soort intensief te volgen. Recent bekeken onderzoekers hoe het zit met de overleving van jonge Nederlandse Tapuiten. Hoeveel kans maak je als jonge Tapuit om een retourtje Afrika te overleven?

De vraag in het onderzoek was of de overlevingskansen in de eerste weken na het uitvliegen verschilt van de kansen tijdens de trek- en winterperiode. Analyse van gege-

vens van jonge Tapuiten met een kleurrijke laat zien dat de gemiddelde tweewekelijkse overleving van jonge Tapuiten in de eerste weken na uitvliegen niet duidelijk verschillen van die in de periode waarin ze op trek gaan en overwinteren in Afrika.

Sterfte van jonge Tapuiten voor en na vertrek naar Afrika verschilt dus niet. De onderzoekers hebben hun bevindingen in augustus 2016 gepubliceerd in het Journal of Ornithology.

Achteruitgang tapuit

Tapuiten zijn trekvogels die in Afrika overwinteren. Vroeg in de lente keren ze terug naar Europa om te broeden. In Nederland is het een steeds schaarsere broedvogel. In een kwart eeuw tijd verdween de Tapuit uit het grootste deel van het land. De laatste broedende Tapuiten zitten bijna allemaal in het noorden van het land. Het broedvogelverslag over 2014 houdt het op een landelijk broedbestand van slechts 230 tot 270 paren. De bolwerken zijn Noordduinen en de Pettemerduinen in Noord-Holland (54 paren), de duinen van Texel (45), het Drents-Friese Wold (30) en een kleine populatie in het Noord-Hollands Duinreservaat (6).

Overleving

Overleving van eerstejaars vogels is een veel voorkomende sturende factor in veranderingen van populaties. Met hulp van kleurrijken werden tientallen jonge Tapuiten gevolgd vanaf uitvliegen en vertrek naar overwinteringsgebieden (periode 1) tot terugtocht naar Nederland en aankomst (periode 2). De analyse laat zien dat er geen verschil is in overleving tussen deze twee periodes.

Vroege vogels

Wel blijken jongen die vroeg uitvliegen, een veel grotere overlevingskans te hebben dan laat uitgevlogen jongen. Dit verschil is zowel in periode 1 als periode 2 zichtbaar. Op basis van dit resultaat adviseren de onderzoekers om op korte termijn maatregelen te nemen die zich richten op het beschermen van met name nesten van eerste broedsels. Dan snijdt het mes aan twee kanten: eerste broedsels leveren meer jongen op en deze jongen overleven beter gedurende hun eerste levensjaar.

Nestbescherming

De afgelopen jaren zijn nesten in verscheidene gebieden beschermd tegen predato-

ren. Het resultaat was bemoedigend. In de Noordduinen was in 2015 tweederde van de beschermde nesten succesvol, tegen nog geen kwart van de onbeschermde nesten. Van de beschermde nesten op het Aekingerzand kende zelfs 93% uitvliegende.

Bron: Sovon Vogelonderzoek Nederland, 17 september 2016.

LITERATUUR:

Oosten, H.H. van, M. Roodbergen, R. Versluijs, C.A.M. van Turnhout (2016): Stage-dependent survival in relation to timing of fledging in a migratory passerine, the Northern Wheatear (*Oenanthe oenanthe*). 22 augustus 2016, Journal of Ornithology, Springer.

GS

Onderzoek aanpak meeuwen mag

De rechter verbood bestrijding van de beschermde diersoort, maar de Raad van State keurt onderzoek naar bestrijding nu toch goed.

Meeuwenoverlast: volgens de gemeenten Haarlem, Leiden en Alkmaar is het een groot probleem. Daarom willen zij de dieren bestrijden, maar dat mag niet volgens de Flora- en faunawet. De meeuw is immers een beschermde diersoort. Dankzij een uitspraak van de Raad van State op 17 augustus 2016 mogen ze nu toch onderzoek doen naar bestrijdingsmethoden, zoals nesten weghalen of eieren behandelen zodat ze niet uitkomen. De gemeenten hadden in 2014 een ontheffing van de Flora- en faunawet gekregen, waardoor zulk onderzoek mogelijk is. Maar vorig jaar maakte de Amsterdamse Rechtbank die ontheffing ongedaan. Nu is dat oordeel door de Raad van State vernietigd. De ontheffing loopt tot januari 2017. Als de gemeenten tijdens het volgende broedseizoen het onderzoek uit willen voeren, dan hebben ze een nieuwe ontheffing nodig. Die zullen ze zeker aanvragen, zegt Wouter Kraakman, woordvoerder van de gemeente Alkmaar. 'Met deze uitspraak van de Raad van State maken we meer kans.'

Belachelijk, vindt Pauline de Jong van de Stichting Faunabescherming. Samen met de Vogelwerkgroep Alkmaar wonnen zij de rechtszaak over de ontheffing in april 2015. 'Er zijn genoeg methoden om de overlast tegen te gaan zonder dat je ingrijpt in de populatie, dat zou genoeg moeten zijn. Span bijvoorbeeld lijnen over platte daken zodat ze daar niet gaan broeden, of gebruik dikkere vuilniszakken.' De gemeente Alkmaar neemt

al dergelijke maatregelen: zo wordt het vuilnis vaker opgehaald, zijn er ondergrondse vuilcontainers geplaatst en hangt er een nestkast aan het Stadskantoor voor een Slechtvalk, de natuurlijke vijand van meeuwen. Maar het is voor de gemeente niet genoeg, in het broedseizoen komen maandelijks tientallen klachten binnen. Daarnaast acht de Raad van State het onderzoek gerechtvaardigd omdat de meeuwenpopulatie buiten de gemeenten stabiel genoeg zou blijven. Meeuwenonderzoeker Kees Camphuysen schaaft zich achter de Faunabescherming. Volgens hem is de meeuwenpopulatie verre van stabiel. Bovendien werkt nestbeheer niet tegen overlast. 'Als een ei niet uitkomt blijft een meeuw alleen maar langer zitten, of hij komt het volgende jaar terug.' Camphuysen benadrukt dat voorkomen beter werkt. 'Bijvoorbeeld door afval van de straat te houden en broedplekken onaantrekkelijk te maken. Maar nesten weghalen heeft echt geen zin.' *Bron: Trouw, 18 augustus 2016.*

GS

Ook 2016 weer hopeloos broedseizoen voor Grutto

Het broedseizoen 2016 van onze nationale vogel de Grutto is dramatisch verlopen. Ook dit jaar groeiden er veel te weinig jongen op. De landelijke telling leverde slechts 4.000 vliegvlugge jongen op. Veel minder dan de 11.000 die nodig zijn voor behoud van de Grutto voor Nederland. De ontluisterende cijfers laten opnieuw zien dat de weidevogels razendsnel verdwijnen uit ons landschap. In november werden door Vogelbescherming Nederland de meest recente en definitieve tellingen van Grutto's voor 2016 gepresenteerd op de Landelijke Dag van Sovon Vogelonderzoek in Ede. Die cijfers waren opnieuw niet mals. Al jarenlang gaat het aantal Grutto's in ons land keihard in aantal achteruit en ook dit broedseizoen verliep dramatisch. Elk jaar zijn er de terugkerende problemen van te vroeg en te vaak maaien. Maar ook de te droge en bloemloze graslanden, waardoor er te weinig voedsel in de vorm van insecten is.

Extra tegenslag door noodweer en hagel

Dit jaar had de Grutto extra tegenslag. Eind mei sloeg het zonnige en droge voorjaarsweer om en trokken zware onweersbuien over ons land met plaatselijk zware hagel. Dit noodweer was waarschijnlijk veel opgroeiende kuikens te veel. Vooral in Noord-Nederland

trof het de kuikens extra hard omdat Grutto's daar later broeden en de kuikens daardoor jonger en dus extra kwetsbaar zijn. Ook was er plaatselijk sprake van zware predatie zoals in Zuidwest-Friesland, waardoor veel minder gruttokuikens dan normaal vliegvlug zijn geworden. Op de gemaaide, kale graslanden zijn kuikens een makkelijk prooi.

Voorbeeldprojecten laten zien hoe het wél kan

Door de aanhoudend alarmerende situatie voor de Grutto en andere weidevogels heeft Vogelbescherming eerder deze maand de Europese Commissie gevraagd Nederland aan te spreken op ontoereikend weidevogelbeleid. Maatwerkprojecten in Amstelland (N.-H.), Eemland (Utr.), Idzega (Frl.) en Terschelling (Frl.) laten zien dat er bij een complete aanpak zeker nog een toekomst is voor de Grutto. Deze aanpak moet – met steun van de overheden – snel ook elders worden toegepast. De landelijke tellingen van jonge Grutto's zijn een samenwerkingsproject van Vogelbescherming Nederland, Sovon Vogelonderzoek Nederland en de Rijksuniversiteit Groningen. Zie ook: <https://www.vogelbescherming.nl>. Bron: Vogelbescherming Nederland, 29 november 2016.

GS

Schrikdraad moet Grutto terugbrengen in Oud-Spaarndammerpolder

De Oud-Spaarndammerpolder ligt tussen Haarlem-Noord en Spaarndam. Veel mensen beschouwen dit gebied als onderdeel van de Heksloot. Vanouds broeden er veel weidevogels. De laatste jaren is de stand echter afgenomen en de komst van de Vos is waarschijnlijk het grootste probleem. Op 3 november 2016 werd een rapport gepresenteerd met daarin maatregelen om het aantal weidevogels weer op te krikken. Het plaatsen van een schrikdraad om de Vos te weren is één van de maatregelen.

Ook bomen snoeien

Tot een jaar of twintig geleden kwamen er geen Vossen voor in de graslandgebieden rondom Haarlem. In de Heksloot broedden er toen tot dicht tegen de bebouwing veel weidevogels, mede door het extensieve graslandgebruik van de veehouders. De komst van de Vos zorgde echter voor een sterke achteruitgang. Waarschijnlijk versterkt door intensivering van het graslandgebruik en het

hogere worden van de bomen rond de graslanden. Omdat ook in de bebouwde kom Vossen voorkomen en die ongrijpbaar zijn voor de leden van de plaatselijke wildbeheereenheid (WBE), wordt voorgesteld in het westelijke deel van de Oud-Spaarndammerpolder tijdens de broedtijd een vossenraster (schrikdraad) te plaatsen.

Andere aanbevelingen zijn: regelmatig snoeien van de bomen in de omgeving, geen werkzaamheden in de broedtijd, voldoende kruidenrijk grasland en maaien pas als de kuikens kunnen vliegen. Hoofddoel van de aanbevelingen is behoud en terugkeer van de Grutto. Maar de verwachting is dat ook Kievit, Scholekster, Tureluur, Graspieper en Slobeend van de maatregelen profiteren.

Betrokken partijen

Spaarnelanden is, in opdracht van de Gemeente Haarlem, initiatiefnemer van dit project en voert het uit in samenwerking met Landschap Noord-Holland, Recreatieschap Spaarnwoude, de veehouders, de Vereniging Behoud Hekslootpolder, de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en de weidevogelvrijwilligers. Zie ook: <http://www.vwgzkl.nl/>. Bron: Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland, 3 november 2016.

GS

Madeirastormvogel loopt meer gevaar dan de reuzenpanda

Zo'n tweehonderd exemplaren vliegen er nog rond op het Portugese eiland Madeira.

De Madeirastormvogel of Freira *Pterodroma madeira* is Europa's meest bedreigde zeevogel. Tekening: JimfBleak, bron: Wikipedia.

Daarmee is de Madeirastormvogel of Freira *Pterodroma madeira*, een kleine stormvogel, Europa's meest bedreigde zeevogel.

Zes hooggelegen berggrichels zijn het laatste toevluchtsoord van de Freira. Qua richtingsgevoel heeft het dier veel weg van de zalm.

Want, zoals een zalm terugkeert naar zijn geboorterivier, keert een uitgevlogen Freira na vijf jaar op zee terug naar zijn geboorterichel. Maar té weinig Freira's verlaten het nest.

Hun aantallen lopen terug, ondanks reddingspogingen van de Portugese overheid en internationale vogelbeschermers. Halverwege de vorige eeuw werd zelfs aangenomen dat het dier was uitgestorven. In 1969 werd de Freira echter herontdekt. De Portugese ornitholoog Paul Zino liet eilandbewoners de roep horen van een aan de Freira verwante vogelsoort. Een herder herkende het geluid meteen en leidde Zino naar de uitgestorven gewaande kolonie.

Een beschermingsprogramma kwam op gang. Geïntroduceerde ratten en katten zijn sindsdien niet meer welkom in het broedgebied van de Freira. Voorzichtig leek de populatie zich te stabiliseren. Maar in 2010 legde een bosbrand een groot deel van de kolonie in de as.

Die natuurramp leverde de Freira broodnodige internationale aandacht op, zegt Pieter van Heijnsbergen, bestuurslid van internationale natuurorganisatie IUCN. Maar nu is die volgens hem 'verflauwd'. Er is meer aandacht en geld nodig, meent hij, voordat de Freira voorgoed verdwijnt. 'Bedreigde dieren als deze worden snel over het hoofd gezien, terwijl zij meer risico lopen dan de Chinese reuzenpanda. Bij zo'n kleine populatie moet je alle zeilen bijzetten, nationaal en internationaal, anders ben je zo'n dier kwijt.'

Bron: Trouw, 10 augustus 2016.

Pechvogels

Voor het eerst is er in Europa een Winterkonink om het leven gekomen in een spinweb. Dat meldt Minne Feenstra in het vogeltijdschrift *Limosa* van mei 2016.

Het drama – dat uit 2003 dateert – vond plaats nabij Horst in Limburg. Dader is de Viervlekwiwebspin *Araneus quadratus*. Het Winterkoninkje zat met een van de vleugelpennen verstrikt in een circa twee meter lange spandraad, de basis van het web. De spin liet het vogeltje onaangeroerd en moest een nieuw web maken.

Wereldwijd zijn er nu 55 verschillende vogelsoorten in spinnenwebben terechtgekomen, uiteenlopend van Bijkolibrie (2 g) tot Palm-tortel (80 g). Planten en struiken maken meer slachtoffers. Er zijn veel vogels bekend die zichzelf (onbedoeld) op doorns en cactusnaalden spietsten.

Verstrikking in niet-stekelige vegetatie komt ook voor. Klassiek is het geval van de Boerenwaluw die Rob Bijlsma 'muurvast en morsdood' aantrof tussen enkele houtige plantenstengels (Drentse Vogels 26, 2012).

Notoire vogelmoordenaars zijn klitten van de Klis *Arcticum*. In de haakvormige omwindselbladeren van de bloemen (model voor de klittenbandsluiting) raakt menig pechvogel verstrikt. Bijzonder daarbij is dat de slachtoffers in Noord-Amerika vallen, waar de klis exoot is en vogels de gevaren van de plant niet kennen.

Bron: NRC Handelsblad, 15 augustus 2016.

GS

Pestvogels in Noord-Holland

De Pestvogel is een opvallende verschijning met bovendien een prachtig verenkleed.

Niet elk jaar kunnen we van deze gekuifde noordelijke gasten genieten. Ze worden doet voedselgebrek in het noorden naar onze

GS

Pestvogel *Bombycilla garrulus* bij IJmuiden, 10 november 2016.

Foto: O. Zijlstra.

contreien gedreven. Hun voorkomen heeft dus een invasief karakter, ofwel het is een invasievogel. Het eerst worden ze doorgaans gezien aan de kust, vaak op trektelposten. De opnamen die hier bij gaan zijn in IJmuiden genomen, maar Pestvogels zijn ook in Alkmaar en Petten gesignaleerd en vele andere plaatsen. Vroeger dacht men dat deze mooie vogel de pest zou kunnen verspreiden. Aan dit misverstand heeft hij nu helaas wel zijn naam te danken. De Engelse naam Waxwing is veel beter gekozen. De Friese naam Side sturt (zijdestaart) komt waarschijnlijk uit het Duits. De volwassen vogels hebben behalve een mooie kuif ook wasachtige rode aanhangsels aan hun vleugelpennen hangen, vandaar hun naam Britse naam. De jonge vogels in het tweede kalenderjaar hebben nog geen rode punten. Ze zijn zo groot als een Spreeuw en ze hebben een gele vleugelrand. Ook hebben ze een gele eindband op de staart, die bij het vrouwtje wat smaller is.

Het geluid dat Pestvogels maken is tamelijk zacht, maar is het best weer te geven als dat van een belletje. Ze hebben een zwarte keel-vlek. In hun Scandinavische zomerverblijf eten ze insecten en noten. Hier foerageren ze vooral op bessen van Meidoorn, Lijsterbes, Mispel en met voorkeur de zwarte bessen van de Liguster. Ook de (giftige) Gelderse Roos wordt niet versmaad. In de winter komen ze vaak als klein groepje voor tot grote groepen van tientallen exemplaren. In IJmuiden zat

een groep van 22 exemplaren, twee dagen later telde ik er nog 18. Vroeger had de Pestvogel *Bombycilla garrulus* de status van dwaalgast, maar de laatste vijf jaar zijn ze elk jaar nog in Nederland gezien. Soms maar enkele exemplaren, maar dit jaar waren het er honderden. Het is wel altijd zaak goed op te letten, want ze kunnen overal opdruiken.

■ O.W. Zijlstra, Nieuwe Niedorp.

DE KIEVIT

Als ik mijn laatste benen strek,
weet heel de wereld dit van mij:

Dat ik het was die op een dag
de laatste kievit buitelen zag.
Er liepen koeien in de wei.
Die renden allemaal naar het hek
en keken daar alleen naar mij.
Geen laatste kievit zagen zij.

Hen Verheijen, Breugel (N.-Br.)

Veldwaarnemingen

Parelduiker *Gavia arctica*, Schagen (N.-H.), 6 december 2016.
Foto: E. de Waard.

Parelduiker *Gavia arctica*, Schagen (N.-H.), 13 december 2016.
Foto: J. Gerhardus.

Juvenile Visarend *Pandion haliaetus*, Deventer (Ov.), 23 september 2016.

Foto: E. Winkel.

Kuifaalscholver *Phalacrocorax aristotelis*, Waalbrug, Nijmegen (Gld.), 1 November 2016.

Foto: E. de Waard.

Juvenile Gestreepte Strandloper *Calidris melanotos*, Veenoordkolk, Deventer (Ov.), 20 oktober 2016.

Foto: E. Winkel

Gestreepte Strandloper *Calidris melanotos*, Veenoordkolk, Deventer (Ov.), 19 oktober 2016.

Foto: E. de Waard.

Strandleeuwerik *Eremophila alpestris*, Deventer (Ov.), 10 november 2016.

Foto: E. Winkel

Dwinggors *Emberiza pusilla*, Noordwijk, 24 november 2016.
Foto: E. de Waard.

Zwartbuikwaterspreeuw *Cinclus cinclus cinclus*, Wieringerwerf (N.-H.), 19 november 2016.
Foto: J. Gerhardus.

Reacties

Vroege weidegang ook goed voor vogels

In het *Vogeljaar* 62(2):100 valt te lezen: 'Vroege weidegang ook goed voor vogels.' Die titel ontlokte mij een diepe zucht: 'Eindelijk!'

Ik zal uitleggen waarom. Ik ben geboren op de boerderij 'Oud Groenestein' in Hazerswoude en was daarop in mijn jonge jaren werkzaam.

Het was destijds gebruikelijk dat het jongvee, zo snel als de grasgroei het toeliet, naar de verste weiden werd gebracht. Deze weiden waren gelegen in een veenrijk gebied, de Langelandse polder geheten. Veel boeren hadden daar percelen grasland. Ze handelden in hooi en brachten er hun jongvee naartoe. Het gras was bestemd voor de hooibouw. De hooitijd nam wel vier tot zes weken in beslag.

Zo gauw een perceel was gehooid, ging het jongvee daar naar toe. De percelen met jongvee werden het laatst gemaaid. Het gras op die begraasde percelen kon dan groeien tot het maairijp was.

Op de Langelandse weiden wemelde het van Grutto's, Kieviten, Scholeksters en kleine vogels. Omdat we regelmatig het jongvee controleerden en daar werkzaamheden uitvoerden, kenden de vogels ons. Ze maakten geen of weinig angstgeluiden.

Bij de ruilverkaveling kreeg dat gebied de status van 'vogelweidegebied' en het werd onderworpen aan regels, zoals niet weiden, laat maaien enzovoort. Vanaf die tijd is de vogeldichtheid alleen maar afgenomen. Men heeft verzuimd na te gaan hoe die vogel-

Door extensieve begrazing kunnen gevarieerde kruidenrijke percelen ontstaan die ook voor weidevogels aantrekkelijk zijn.
Foto: R.A. Kole.